

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های خبری

نشست پژوهشی؛

موضوع:

" چالش ها و الزامات توسعه اکوسیستم کار آفرینی در کشور "

فرآورده های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

- وب سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: فاطمه حسینی

□ نکات برجسته پژوهش خبری

- ❖ کارآفرینی پایدار یکی از پیشران‌های اصلی رشد اقتصادی پایدار در جهان است.
- ❖ منابع مالی، رهبری و حاکمیت سیاست‌گذاری، سرمایه انسانی ماهر و باکیفیت، بازاری با ظرفیت کالاهای جسورانه، فرهنگ مناسب و سازمان‌ها و نهادهای حمایت‌کننده عناصر اصلی اکوسیستم کارآفرینی می‌باشند.
- ❖ رشد کارآفرینی نوین، با «تخریب خلاق» در حوزه کارآفرینی سنتی رخ می‌دهد.
- ❖ براساس گزارش سال ۲۰۱۸ مؤسسه جهانی توسعه کارآفرینی، رتبه کارآفرینی ایران در جهان، ۷۲ و در منطقه منا ۱۱ بوده است.
- ❖ طبق گزارش سال ۲۰۱۷ دیده‌بان جهانی کارآفرینی، ایران در شاخص کارآفرینی نوپا (TEA) در رتبه ۳۱ از میان ۶۷ کشور قرار دارد.
- ❖ سازمان ملی کارآفرینی با ایجاد یک نهادگرایی جدیدی اقتصادی به دنبال حداقل مداخله دولت و در مقابل، حداکثر مداخله بخش خصوصی در فضای کارآفرینی کشور می‌باشد.

□ مقدمه

امروزه، دستیابی به توسعه پایدار هدف اساسی اغلب کشورها از جمله ایران می‌باشد؛ اما رسیدن به این هدف نیازمند الزاماتی است که باید با تکیه بر توان داخلی و استفاده از فرصت‌ها و ظرفیت‌های بومی، فراهم شود. از جمله این الزامات که نسبت به دیگر الزامات و روش‌های دستیابی به توسعه پایدار از اهمیت بیشتری برخوردار است، بحث کارآفرینی و توسعه اکوسیستم آن در کشور است که امروزه مورد توجه کشورهای توسعه یافته و بیش از همه در حال توسعه قرار گرفته است. در این میان، شناخت عناصر و ارکان اکوسیستم کارآفرینی کشور و همچنین بهره‌مندی از فرصت‌ها، ظرفیت‌ها و منابع داخلی کشور برای ایجاد و توسعه اکوسیستم کارآفرینی پایدار در کشور، از موضوعات مهمی است که در رشد اقتصادی پایدار باید مورد توجه قرار گیرد. از این رو، با توجه به اهمیت این موضوع، گروه اقتصاد پژوهش خبری در نشست کارشناسی با برخی مسئولان سازمان ملی کارآفرینی^۱ به بحث و بررسی پیرامون اکوسیستم کارآفرینی و نقش سازمان ملی کارآفرینی در توسعه این اکوسیستم پرداخته است.

□ تعریف کارآفرینی و کارآفرینی نوین

کارآفرینی فرآیند یا مفهومی است که در طی آن فرد کارآفرین با ایده‌ها نو، خلاق و شناسایی فرصت‌های جدید با بسیج منابع، به ایجاد کسب‌وکار و شرکت‌های نو، سازمان‌های جدید و نوآور رشد یابنده مبادرت می‌ورزد که این امر توأم با پذیرش خطراتی است ولی اغلب منجر به معرفی محصول یا ارائه خدمات به جامعه می‌شود.^۲ حال اگر این فضا با بهره‌مندی از تکنولوژی روز منجر به ارائه محصول یا خدمات بهتر به جامعه شود، در واقع، فضای کارآفرینی نوین در جامعه شکل می‌گیرد که در حال حاضر، استارت‌آپ‌ها که عمدتاً بر پایه ارائه محصول یا خدمات آنلاین فعالیت می‌کنند، به عنوان بازیگران اصلی آن شناخته می‌شوند. همچنین، در فضای کارآفرینی نوین، روابط کارگر و کارفرما متفاوت از فضای کارآفرینی سنتی است و برخلاف فضای کارآفرینی سنتی، هر دو گروه کارگر و کارفرما به عنوان مشتریان اکوسیستم کارآفرینی نوین می‌باشند.

□ عوامل اثرگذار بر توسعه اکوسیستم کارآفرینی

توسعه کارآفرینی به عنوان یکی از پیشران‌های اصلی رشد اقتصادی پایدار در جهان امروز، وابسته به عناصری است که در ارتباط تنگاتنگ و هماهنگ با یکدیگر می‌توانند بستر ایجاد و توسعه یک اکوسیستم پایدار کارآفرینی را فراهم آورند؛ این عناصر، که عناصر اصلی اکوسیستم کارآفرینی هستند در همه کشورها یکسان می‌باشند و شامل دسترسی به منابع مالی، رهبری و حاکمیت سیاست‌گذاری، سرمایه انسانی ماهر و باکیفیت، بازاری با ظرفیت کالاهای جسورانه، فرهنگ مناسب و سازمان‌ها و نهادهای حمایت کننده می‌شوند. در واقع این عناصر، محورهای جدی مورد بحث در حوزه توسعه اکوسیستم کارآفرینی می‌باشند و هر چه قدر کشورها در تقویت این عناصر قوی‌تر عمل کنند، از اکوسیستم کارآفرینی قوی‌تری برخوردار خواهند بود.

۱. این نشست روز یکشنبه مورخ ۹۷/۱۲/۷ با حضور دکتر حسن افتخاریان، رئیس کمیسیون سیاست‌گذاری و ارزیابی؛ مهندس سولماز صادق‌نیا، رئیس کمیسیون کسب و کارهای مجازی و دانش بنیان؛ دکتر علی چاغروند، رئیس کمیسیون تسهیل فضای کسب و کار؛ دکتر احسان جهانی، عضو کمیسیون بازاریابی و مهندس شایان شلیله، دبیر انجمن صنفی کسب و کارهای اینترنتی برگزار شده است.

۲. مرکز رشد و کارآفرینی دانشگاه اصفهان

□ وضعیت کارآفرینی در کشور

در کشور ما واژه کارآفرینی سالهاست مورد توجه قرار گرفته و یکی از محورهای اصلی در تحقق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی نیز می‌باشد، به همین دلیل همواره تلاش شده در قوانین و سیاستگذاری‌ها تسهیل فضای کارآفرینی مورد توجه قرار گیرد. اما مشکل اصلی که در این خصوص وجود دارد، مترادف دانستن کارآفرینی با اشتغالزایی در سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌ها بوده است که همین امر باعث شده، کارآفرینی پایدار که در نهایت اشتغال پایدار را به دنبال خواهد داشت، به خوبی در جامعه شکل نگیرد. موضوع دیگری که در حوزه کارآفرینی کشور وجود دارد، وجود قوانین و ساختارهای قدیمی برای اکوسیستم کارآفرینی است که نمی‌تواند پاسخگوی نیازهای کارآفرینی نوین که طی چند سال اخیر شکل گرفته و با سرعت در حال رشد است، باشد. از همین رو، یکی از نیازهای اساسی حوزه کارآفرینی، به‌روز شدن قوانین و ایجاد ساختارهای متناسب با نیازهای اکوسیستم کارآفرینی نوین در کشور است. یکی دیگر از موضوعات اساسی در اکوسیستم کارآفرینی، بحث فرهنگ‌سازی و آموزش درست است که متأسفانه در این حوزه تاکنون موفق عمل نکرده‌ایم و به همین دلیل درک دقیق و درستی از کارآفرینی در جامعه شکل نگرفته است که برای حل این مشکل، لازم است آموزش‌های لازم در حوزه کارآفرینی از سنین پایین در دستور کار نهادهای آموزشی قرار گیرد. معضل دیگری که اکوسیستم کارآفرینی نوین با آن مواجه است، مقاومت کسب و کارهای سنتی در برابر کارآفرینی خلاق و نوین است؛ در واقع، از آنجا که با رشد کارآفرینی نوین، نوعی تخریب خلاق در حوزه کارآفرینی سنتی رخ می‌دهد، در همه جای دنیا مقاومت در برابر خلاقیت و نوآوری امری بدیهی است، اما از آنجا که با توسعه و رشد تکنولوژی مسیرهای خلق ارزش و ثروت آفرینی دچار تحول شده است و نمی‌توان از فرصت‌ها و ظرفیت‌هایی که این حوزه در اختیار رشد و توسعه کشورها قرار داده است، چشم‌پوشی کرد، نیاز است بازیگران سنتی حوزه‌های کسب و کار و کارآفرینی با تغییر نگرش و انطباق با ساختارهای نوین حوزه کارآفرینی، در راستای خلق ارزش و ثروت در جامعه، با بازیگران جدید این حوزه همگام و همسو شوند. موضوع دیگری که در فضای کارآفرینی کشور باید مورد توجه قرار گیرد، استفاده از فعالان اکوسیستم کارآفرینی نوین در قانونگذاری و سیاست‌گذاری برای این حوزه است، چراکه تدوین و تصویب قوانین این حوزه با نگرش و دیدگاه سنتی به فضای کارآفرینی نوین، نه تنها به حل مشکلات فعالان اکوسیستم کارآفرین نوین کمکی نخواهد کرد، بلکه به دلیل عدم درک درست موضوع، چالش‌های بیشتری را پیش روی فعالان این حوزه قرار خواهد داد.

□ جایگاه ایران در شاخص جهانی کارآفرینی

شاخص جهانی کارآفرینی (GEI) که همه ساله از سوی مؤسسه توسعه جهانی کارآفرینی (GEDI)^۱ منتشر می‌شود و تصویری از تغییرات اکوسیستم کارآفرینی کشورها ارائه می‌دهد، نماگری است که سلامت اکوسیستم کارآفرینی در یک کشور را از طریق تعاملات پویا و نهادینه شده بین گرایش، توانایی و اشتیاق کارآفرینی، هم در سطح فردی و هم در سطح نهادی مورد ارزیابی قرار می‌دهد. بر اساس آخرین گزارش این مؤسسه که در سال ۲۰۱۸ منتشر شده است، رتبه کارآفرینی ایران در سال ۲۰۱۸ با افزایش ۱۳ رتبه‌ای در میان ۱۳۷ کشور جهان به رتبه ۷۲ رسیده است و در منطقه منا به ۱۱ رسیده است که در مقایسه با سال گذشته، ۳ رتبه بهبود یافته است. همچنین، ایران ۴،۷ بهبود

۱. مؤسسه توسعه جهانی کارآفرینی (GEDI)، سازمان تحقیقاتی پیشرو در زمینه روابط بین کارآفرینی و توسعه اقتصادی است.

امتیاز را در سال ۲۰۱۸ تجربه کره و از این منظر پنجمین کشور جهان در بهبود امتیاز است. با این حال، گلوگاه‌های موجود در اکوسیستم کارآفرینی کشور همچنان در وضعیت نامطلوبی به سر می‌برند که این امر حاکی از نامتناسب بودن فضای اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی کشور و انگیزه‌های کارآفرینی فردی در سطح جامعه است.^۱

سال	امتیاز	رتبه در منطقه	رتبه جهانی
۲۰۱۷	۲۲,۱	۱۴	۸۵
۲۰۱۸	۲۶,۸	۱۱	۷۲

همچنین، طبق گزارش سال ۲۰۱۷ دیده‌بان جهانی کارآفرینی، ایران در شاخص کارآفرینی نوپا (TEA) که بیانگر فعالیت‌های کارآفرینانه‌ی نوظهور و جدید در بین جمعیت بالغ (۱۸-۶۴ سال) می‌باشد در رتبه ۳۱ در میان ۶۷ کشور قرار دارد. در شاخص کارآفرینی تثبیت‌شده (درصد کارآفرینان با بیش از ۴۲ ماه سابقه فعالیت) نیز ایران در جایگاه ۱۵۰ام است. در شاخص «درک فرصت کارآفرینانه» که بیانگر شناسایی فرد از فرصت‌های محیط پیرامون خود در ۶ ماه آتی است، در رتبه ۲۷ از بین ۶۷ کشور قرار دارد. همچنین، در شاخص «درک قابلیت کارآفرینانه» که معرف خودکارآمدی کارآفرینانه است در رتبه ۴۱ام قرار داریم. شاخص قصد کارآفرینانه در کشور نیز رتبه ۴۱ را در میان ۶۷ کشور مورد بررسی به خود اختصاص داده است که در مجموع، این آمار نشان می‌دهد اکوسیستم کارآفرینی در ایران از جایگاه مناسبی برخوردار نیست.^۲

□ نقش سازمان ملی کارآفرینی در توسعه اکوسیستم کارآفرینی

سازمان ملی کارآفرینی به عنوان یک نهاد بالادستی بخش خصوصی در حوزه تسهیل فضای کارآفرینی فعالیت می‌کند که در این راستا، تلاش دارد با رصد اکوسیستم کارآفرینی کشور و شناخت مسائل و مشکلات آنها به خصوص در حوزه کارآفرینی نوین، دغدغه‌ها و چالش‌هایی را که پیش روی توسعه اکوسیستم کارآفرینی پایدار و در نهایت اشتغال پایدار کشور است، مرتفع نماید. از دیگر مأموریت‌های سازمان ملی کارآفرینی جایگزینی اهداف جسورانه در فضای کارآفرینی به جای اهداف سنتی است که باعث کاهش مداخله دولت در فضای کارآفرینی کشور و در نهایت اثرگذاری بیشتر آنها در ایجاد اقتصاد پایدار می‌شود. در واقع بحث اصلی فعالیت‌های سازمان ملی کارآفرینی ایجاد یک نهادگرایی جدیدی اقتصادی است که در آن دولت حداقل مداخله و در مقابل، بخش خصوصی حداکثر مداخله را دارد که مفهوم اصلی آن، در واقع، واگذاری کار مردم بر مردم است. یکی دیگر از مأموریت‌های سازمان ملی کارآفرینی در حوزه کارآفرینی نوین، تلاش برای ایجاد نگرش نوین به جای نگرش سنتی به فضای کسب و کار و کارآفرینی بیشتر است که لازمه این کار، فراهم آوردن بستری برای انطباق حداکثری بازیگران سنتی با فضای نوین شکل گرفته در این حوزه، در کنار حداقل زیان و خسارت است؛ چراکه، روند رشد و توسعه تکنولوژی در دنیا، به ناچار کشورها را در مقابل فضاهای نوین کسب‌وکار قرار داده است و به دلیل مزایایی از جمله کاهش هزینه‌ها، سرعت

۱. «گزارش شاخص جهانی کارآفرینی در سال ۲۰۱۸» منتشر شده در پورتال اطلاع‌رسانی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به آدرس: <https://www.mcls.gov.ir/fa/news/107404>

۲. گزارش «بررسی وضعیت اکوسیستم کارآفرینی در ایران و جهان - اردیبهشت ۱۳۹۷» منتشر شده در سایت خبری تحلیلی ناظر اقتصاد به آدرس: http://monitoreconomy.ir/wp-content/uploads/0/2018/@monitoreconomy_ir-ecosystem.pdf

بالتر در ارائه خدمات و شفافیت بیشتر، کشورهایی که از این ظرفیت و فرصت پیش آمده استفاده می‌کنند، از توان اجرایی بالاتری در حل مشکلات فضای کسب‌وکار و کارآفرینی کشورشان و در نهایت، ایجاد و توسعه یک اقتصاد پایدار و اثرگذار برخوردارند. همچنین، از آنجا که یکی از مشکلات اکوسیستم کارآفرینی به خصوص کارآفرینی نوین عدم بهره‌مندی از بدنه کارشناسی قوی و نگاه تخصصی به مشکلات و مسائل این حوزه است، با ایجاد هفت کمیسیون تخصصی شامل کمیسیون سیاستگذاری و ارزیابی، کمیسیون تهسیل فضای کسب‌وکار، کمیسیون سرمایه‌گذاری و تأمین مالی، کمیسیون آموزش، پژوهش و ترویج کارآفرینی، کمیسیون بازاریابی، فناوری و نوآوری و کمیسیون ارتباطات و امور بین‌الملل در سازمان ملی کارآفرینی، تلاش شده تا شناسایی و بررسی تخصصی مشکلات و چالش‌های این اکوسیستم، راهکارهای اثربخش و متناسب با عناصر اکوسیستم کارآفرینی تدوین و ارائه شود. در مجموع، سازمان ملی کارآفرینی تلاش دارد به عنوان یک بازوی اجرای توانمند در حوزه کارآفرینی، در راستای همسوسازی افکار و هماهنگی اجرایی میان نهادهای سنتی، نهادهای نوآورانه و نهادهای بالادستی کشور به منظور ایجاد یک اکوسیستم کارآفرینی پایدار و نهایت بهره‌مندی از اکوسیستم کارآفرینی نوین به ایفای نقش بپردازد.

□ جمع‌بندی

افزایش نرخ رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال پایدار یکی از دغدغه‌های اصلی کشور در حوزه کلان است که اقدامات و برنامه‌های مختلفی برای رسیدن به این مهم در قالب قوانین و سیاست‌های توسعه‌ای در دستور کار سیاستگذاران کشور قرار گرفته است. در این میان کارآفرینی یکی از راه‌های رسیدن به رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال پایدار می‌باشد که در اسناد بالادستی از جمله سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نیز مورد توجه قرار گرفته است، با این حال مروری بر گزارش‌های جهانی کارآفرینی و همچنین بررسی وضعیت کارآفرینی در کشور به خصوص کارآفرینی نوین، بیانگر آن است برخلاف توجه و تأکیدی که بر توسعه کارآفرینی در سیاست‌های کلان کشور شده است، اکوسیستم کارآفرینی کشور در جایگاه مطلوب خود قرار ندارد. بنابراین، شناسایی چالش‌ها و ارائه راهکارهای متناسب با ظرفیت‌های کشور در شکل‌گیری یک اکوسیستم پایدار کارآفرینی در کشور، بیش از پیش باید مورد توجه قانونگذاران و سیاستگذاران قرار گیرد. در این راستا، استفاده از توان و ظرفیت بخش خصوصی و فعالان اصلی فضای کارآفرینی کشور در رفع مشکلات این حوزه، یکی از الزامات اساسی شکل‌گیری و توسعه اکوسیستم کارآفرینی پایدار در کشور است که در این میان سازمان ملی کارآفرینی به عنوان یک نهاد بالادستی بخش خصوصی در حوزه کسب‌وکار و کارآفرینی، با ایجاد شرایطی برای حداقل مداخله دولت و ایجاد هماهنگی و همگرایی میان نهادهای بخش خصوصی به منظور حداکثر مداخله در این حوزه، می‌تواند نقشی اثرگذار و قابل توجه داشته باشد.